

Litera A – D

Litera A

1. **A u. O** – Alpha und Omega – początek i koniec
2. **a.** – anno – rok
3. **a. A.** – auf Anordnung – na polecenie
4. **a. B.** – auf Befehl – na rozkaz
5. **A. C.** – Anno Christi – Roku Pańskiego
6. **A. c., a. c.** – anni currentis – bieżącego roku
7. **a. D.** – außer Dienst – emerytowany
8. **A. K.-O.** – Allerhöchste Kabinetts-Ordre – Najwyższy Rozkaz Gabinetowy (Rządowy)
9. **a. O.** – am Ort – w miejscu, na miejscu
10. **a. Pr.** – auf Probe – na próbę, na czas określony (staż)
11. **A. S.-B.** – Auf Spezial-Befwehl – na specjalny rozkaz, na nadzwyczajny rozkaz
12. **a. St.** – alten Stils – starego stylu
13. **a. u. s.** – actum ut supra – działo się jak wyżej (zostało spisane)
14. **a. V.** – auf Vortrag – na omówienie
15. **a. Z.** – auf Zeit – na czas
16. **A.-C., A. K.** – Armee-Corps, Armee-Korps – Korpus Armijny
17. **a/** – am, an der – nad [rzeką]
18. **Abg.** – 1. Abgang – wyjście (pisma); 2. Abgeordnete – poseł, deputowany
19. **Abs.** – 1. Absender – nadawca (pisma); 2. Absatz – akapit
20. **Abt., Abth., Abthlg.** – Abteilung – wydział (w urzędzie), oddział (wojsk.)
21. **Acc.** – Accise – akcyza (podatek miejski)
22. **ach., ach□.** – Achtel – ósma część
23. **Adj.** – 1. Adjunkt – akdjunkt; 2. Adjutant – adjutant
24. **adj.** – adjungirt – wspieranie w prowadzeniu postępowania
25. **Adr.** – Adresse – adres
26. **AG** – Aktiengesellschaft – spółka akcyjna
27. **allg.** – allgemein – ogólny
28. **Allod.** – Allodium – alodium
29. **Anm.** – Anmerkung – uwaga
30. **ao., a. o.** – außerordentlich – nadzwyczajny
31. **ao. Prof.** – außerordentlicher Proffessor – profesor nadzwyczajny
32. **AOK.** – Armee-Oberkommando – Naczelne Dowództwo Armii
33. **ap., apl.** – apostolisch – apostołski
34. **App.-Ger.** – Appellations-Gericht – sąd apelacyjny
35. **Appr.** – Approbation – aprobaty, zatwierdzenie, zezwolenie
36. **Arch.** – Archiv – archiwum
37. **Art.** – 1. Artikel – artykuł; 2. Artillerie – artyleria
38. **Art.-Brig** – Artillerie-Brigade – brygada artylerii
39. **Art.-Dep.** – Artillerie-Depot – skład (magazyn) artylerii
40. **Asp.** – Aspirant – aspirant
41. **Ass.** – 1. Assesor – asesor; 2. Assistent – asystent
42. **Assist.-A.** – Assistenz-Arzt – lekarz asystent

43. **A-U.** – Armee-Uniform – mundur wojskowy
  44. **Aud.** – 1. Auditor – członek kolegium; 2. Auditeur – sędzia wojskowy
  45. **Auf'tag** – Auffahrttag – Wniebowstąpienie
  46. **Ausc.** – Auscultator – słuchacz, wychowanek
  47. **ausg.** – ausgeschieden – wyłączone, odłączone
  48. **ausgef.** – ausgefertigt – sporządzono, wystawiono
  49. **auth.** – authentich – autentyczne
  50. **authoris.** – authorisiert – autoryzowane
  51. **Aym.** – Aymer (Eimer) – wiadro; masa pojemności, wyróżniano generalnie duże wiadra (ok. 100 litrów) i małe (ok. 10-15 litrów); w XIX w. na terenach niemieckich – zwykle 12 litrów; w Rosji – 12,3 litra
  52. **AZ., Az.** – Aktenzeichen – znak akt, numer akt, sygnatura akt, znak sprawy
-

Litera B

1. **B.** – 1. Bataillon – batalion; 2. Bauernschaft (też Bscht.) – chłopstwo; 3. Bürgermeister – burmistrz; 4. Brief (też Bf.) – list
2. **b. u. A.** – bitte um Abschrift – prośbę o odpis
3. **b. w., B. W.** – bitte wenden – prośbę odwrócić; wskazówka, że kontynuacja pisma znajduje się na drugiej stronie karty; zob. także – verte
4. **b.z.w.** – bitte zu wenden – prośbę odwrócić
5. **Bd.** – Band, Bund – 1. wiązka, pęczek (30 sztuk); 2. Bund też – związek, federacja
6. **Bd.** – Band (Bde. – Bände) – tom (tomy); zob. także – vol.
7. **begl.** – beglaubigt – uwierzytelniony
8. **beif.** – beifolgend – w załączeniu
9. **bes.** – besondere, besonders – szczególne, szczególnie
10. **Beschl.** – Beschluß – decyzja, postanowienie, uchwała
11. **Best.-Nr.** – Bestellnummer – numer zamówienia
12. **betr.** – betreffend, betreffs – dotyczy, w sprawie, odnośnie
13. **bew.** – bewilligt – zatwierdzony
14. **bez.** – 1. bezüglich – odnośnie; 2. bezahlt – zapłacono
15. **Bez. A.** – Bezirk-Amt – urząd okręgu, urząd obwodu
16. **Bez., Bz.** – Bezirk – okręg, obwód
17. **bezw., bzw.** – beziehungsweise – względnie, lub
18. **Bg.** – 1. Berg – góra; 2. Bogen – karta (pisma, książki)
19. **BGB** – Bürgerliches Gesetz-Buch (Bürgerliches Gesetzbuch) – (niemiecki) kodeks cywilny
20. **Bgr.** – Bürger – mieszczanin, obywatel
21. **Bhf.** – Bahnhof – dworzec kolejowy
22. **B□** – Bund – związek, federacja
23. **Bl.** – Blatt – karta; w aktach gruntowych – dziś – wykaz
24. **Brm. (też Bmstr)** – Bürgermeister – burmistrz
25. **Buchh.** – Buchhalter – księgowy
26. **bzf.** – beizufügen – załączyć, dopisać; dodać coś do treści
27. **bzl.** – beizulegen – dołączyć, dodać załącznik
28. **bzw.** – beziehungsweise – względnie

Litera C

1. **C. F.** – *Companie-Führer* – szef kompanii
2. **c., ca** – *circa* – około
3. **c'mze** – *courante Münze* – obiegowa moneta
4. **ca.** – *circa* – około
5. **Calc.** – *Calculator* – rachmistrz
6. **Cap.** – *Capitel* – rozdział
7. **Capł** – *Caplan* – kapłan
8. **Capt.** – *Capitain* – kapitan
9. **Cav.** – *Cavallerie* – kawaleria
10. **cbm.** – *Cubikmeter* – kubik, metr sześcienny (m³)
11. **ccm** – *Cubikcentimeter* – centymetr sześcienny (cm³)
12. **Cd.** – *Civildienst* – służba cywilna; też – służba zastępcza
13. **cdm** – *Cubikdecimeter* – decymetr sześcienny (dm³)
14. **Centł** (też **Ct., Ctr.**) – *Centner* – cetnar; 50 kg (w Prusach – 51,498 kg)
15. **Cie, Co** – *Companie* – kompania
16. **circ.** – *circulirt* – obiegowy
17. **Cł** (też **Cr.**) – *Creutzer* – krajcar; też – *Kreuzer* – moneta srebrna bita od XIII w., od XVI w. – moneta zdawkowa w krajach habsburskich; Krajcar (Wikipedia):<http://pl.wikipedia.org/wiki/Krajcar>
18. **Clafft:** – *Claffter* – też – *Klafter* – 1. miara pojemności drewna – w Prusach 3,339 m³; 2. miara długości definiowana jako długość pomiędzy rozpartartymi ramionami dorosłego mężczyzny, tj. 6 stóp = 3 łokcie = 1,8 m (inne rozpiętości – 1,7–2,91 m; w Prusach – 1,88 m); 3. czasem także miara powierzchni (Szwajcaria); *Klafter* (Wikipedia):<http://de.wikipedia.org/wiki/Klafter>
19. **cmm** – *Cubikmilimeter* – milimetr sześcienny (mm³); też – *Kubikmilimeter*
20. **Col., Kol.** – *Colonie, Kolonie* – kolonia; najliczniej powstałe podczas tzw. kolonizacji fryderycjańskiej w XVIII w., potem podczas tzw. wtórnej kolonizacji w XIX w.; utworzyły następnie odrębne miejscowości, lub zostały wchłonięte przez sąsiednie
21. **Coll.** – *collationirt* – kolacjonowane; porównanie (sprawdzenie) zgodności np. konceptu z czystopisem
22. **Collat.** – *Collator, Collatur* – kolator, kolacjonowanie
23. **Comm.** – *Commission* – komisja
24. **Comp. Ch.** – *Companie-Chef* – szef kompanii
25. **Conc.** – *Concept* – koncept; jedna z form przygotowania pisma lub dokumentu, pisma
26. **Cons.** – *Consistorium* – konsystorz
27. **Cons. R.** – *Consitorial-Rath* – radca konsystorialny
28. **¶vent** – *Convent* – zgromadzenie, klasztor, też porozumienie
29. **cop:** – 1. *copiert* – skopiowane; 2. *copulirt* – ślubne, zaślubione
30. **Corp.** – *Corporal* – kapral
31. **Crim. Ger.** – *Criminal Gericht* – sąd karny
32. **Ct, Court., Crt, crt** – *Courant* – 1. obiegowe (moneta); 2. gruba srebrna moneta
33. **Cür.** – *Cürasier* – kirasjer

Litera D

1. **D.** – 1. Doktor – doktor; 2. Dame – dama, pani; 3. Durchlaucht – Książęca Mość, Wysokość; zob. [Durchlaucht \(Wikipedia\)](#)
2. **d.** – den – dnia; przed datą (np. d. 1.04.2012)
3. **D. b. R.** – Doctor beider Rechte – doktor obojga praw; także – Doctor iuris utriusque
4. doktor prawa cywilnego i kanonicznego (kościelnego)
5. **d. h.** – das heißt – to znaczy
6. **d. H** – der Herr – pan; także w znaczeniu – właściciel ziemski
7. **d. J.** – 1. das Jahr (des Jahres) – tego roku; 2. der Jüngere – młodszy
8. **d. M.** – dieses Monats – tego miesiąca
9. **d'** – der – ten; zaimek osobowy dla rodz. męskiego
10. **Dc.** – Ducat – dukat
11. **Dec.** – December – grudzień
12. **dens. T.** – denselben Tag – tego samego dnia
13. **Dep.** – 1. Departement (też Dept.) – departament; 2. Depot – magazyn, skład; 3. Depesche – depesza
14. **Deput.** – 1. Deputat – deputat; 2. Deputation – deputacja, delegacja, poselstwo
15. **ders.** – derselbe – ten sam, tenże
16. **Dez.** – 1. Dezernat – wydział, referat, resort; 2. Dezernent – decernent; też – Decernent, urzędnik wydający decyzje administracyjne, zob. [Decernent \(Wikipedia\)](#)
17. **Dez.** – Dezember – grudzień
18. **Df.** – Dorf – wieś
19. **dgl, dg** – dergleichen – taki sam, podobny
20. **Di.** – Dienstag – wtorek
21. **Dict.** – Dictator – dyktator
22. **Dig.** – Digesten – Digesta; część prawa rzymskiego, zob. [Kodeks Justyniana \(Wikipedia\)](#), [Pandekten \(Wikipedia\)](#)
23. **Dipl.** – 1. Diplom – dyplom; 2. Diplomat – dyplomata; dyplom także w znaczeniu uroczystego dokumentu (np. zatwierdzenie przywilejów dla miasta przez cesarza)
24. **Diss.** – 1. Dissertation – dysertacja; 2. Dissident – dysydent
25. **Div.** – Division – dywizja, dywizjon
26. **dŋ** – den – dnia; powszechnie w datacji
27. **Do.** – Donnerstag – czwartek
28. **Dom.** – 1. Dominial – dominialne; 2. Dominium – dominium, domena
29. **drlt** – durchleuten – wielmożny, mościwy
30. **dw, dwilr** – dienstwilliger – uniżony, usłużny